

ESKIMOERNES SIDSTE INDVANDRING FRA CANADA TIL GRØNLAND

Af Robert Petersen

For ca. 100 år siden kunne man læse i et par engelske bøger om ekspeditioner i Polarlandene, at der i Kap York området levede en familie, som nogle år forinden var kommet fra Amerika-siden. Beretningen blev understøttet af at man ved to besøg i området i 1860–61 og 1872–73 havde iagttaget, at polareskimoerne, der ved første besøg hverken havde bue eller pile, ved sidste besøg havde lært dem at kende. Men stort mere vidste man ikke. Man fik at vide, at der havde været flere familier, men de fleste var vendt tilbage.

Først efter århundredskiftet fik man kendskab til, at det havde drejet sig om en hel lille folkevandring på ca. 40 mennesker, hele befolkningen ved Arctic Bay.

Det var den danske litterære ekspedition, der samlede historierne sammen, fortalt af gamle Merqusâq, der selv som lille dreng tog turen med, og af Panigpaq, der vel ikke selv tog del i vandringerne, men som var sønnesøn af turens gamle leder Qillarhuaq. Panigpaq fortalte hovedsagelig om bedstefaderens bedrifter som åndemaner, mens Merqusâq fortalte om selve turen. Merqusâq var deltager i selve turen, men vi må regne med, at han dengang havde været en ganske lille dreng, fordi han faktisk ikke kunne huske noget fra omegnen af Arctic Bay. Han kunne kun huske et stednavn, Uluksat, der lå ikke langt fra den nuværende handelsstation, Arctic Bay; derfor må vi regne med, at Merqusâqs beretning om vandringens første fase til dels må være genfortælling. Det viste sig aligevel, at nogle samtidige berettere gjorde det muligt at kontrollere en del af Merqusâqs udsagn. Sammenligningen gav Merqusâp ret, måske med undtagelse af, hvor lang tid det tog at nå Grønland.

Resumé af Merqusâqs beretning.

De boede før vandringen nordligst af alle canadiske eskimoer. De drev hvalfangst, fangede hvidhvaler og hvalrosser. Ind imellem kom der skibe. Engang fortalte de om andre eskimoer på den anden side af havet. Denne oplysning gjorde stærkt indtryk på stammens største åndemaner, Qillarhuaq. Om vinteren tog han

på åndeflugt og fandt da eskimoer, der var klædt i netsideskind fra top til tå. Han begyndte at opfordre sine bopladsfæller til at tage med ham og besøge disse folk.

Hele bopladsen tog af sted. Det var ca. 40 mennesker. De kørte om vinteren, når lyset kom tilbage, og kørte, så længe isen kunne bære. Så slog de lejr og begyndte at samle forråd til vinteren. De fangede hvidhvaler og hvalrosser og led ingen nød. Men den anden gamle mand, Orqe, begyndte at tale om hvalkød. Han ønskede at smage hvalkød igen, og han hidsede sig selv op i den grad, at han begyndte at beskylde Qillarhuaq for løgnagtighed, der skulle skaffe ham indflydelse over de andre. Holdet delte sig i to partier, og Orques parti vendte om, mens Qillarhuaq og hans gruppe fortsatte. Det skete efter to års vandring.

Qillarhuaq og hans gruppe fortsatte, til de kom over Smith Sund. Turen tog i alt tre år.

2. fase af Merqusâqs beretning.

Da de havde boet hos polareskimoerne i seks år, fik Qillarhuaq sådan hjemlængsel, at han ville vende tilbage. Han begyndte hjemturen på slæde, og hans gamle rejsefæller fulgte ham igen. Kun Qillarhuaqs søn, Itsukusuk, blev tilbage med sin familie, da hans plejedatter var syg. Derimod tog polareskimoen Ere og hans familie med.

Denne vinter døde Qillarhuaq, og vinteren efter var der misfangst i lejren. Da vinteren blev streng, døde nogle, særlig ældre folk, af underernæring og kulde, bl. a. døde Merqusâqs forældre, Qillarhuaqs kone og familien Ere. Under disse nedtrykkende forhold blev to mænd kannibaler, begyndte med ligene, og da de til sidst prøvede at tage livet af Merqusâq, åbenbart for at få noget, der ikke var frossent, forlod Merqusâq og hans bror, Qumangâpik, samt dennes familie vinterlejren og vandrede tilbage igen imod Grønland, men da de ingen hunde havde, tog turen dem fem år.

Merqusâq nævnte ingen stednavne, ingen bemærkning om ruten, men man får det indtryk, at de fulgte kystlinien, så vidt det lod sig gøre. De nævnte lejre var fangstpladser på havdyr. De havde set øer med ynglende edderfugle, og de havde set store fuglefjelde. Men han sagde det klarere endnu: „Store strækninger af den kyst, vi skulle befare, var ikke islagte, og vi måtte derfor ofte lægge vejen ind over store bræer.“

I dag kan man endnu i Thule få historier om denne indvandring. I det nordlige Baffin Island og omkring Iglulik fortæller folk om de mennesker, der forsvandt, og som man i mange år troede var omkommet. Først med den 5. Thuleekspedition hørte de canadiske eskimoer, at udvandrerne havde nået Thule. I 1952, fire generationer

Foto: Peter Freuchen.

Gamle Merqusâq.

senere, mødtes blodbeslægtede mennesker fra Pond Inlet og fra Thule og fortalte hinanden supplerende historier.

Da landshøvding N. O. Christensen, der dengang var kontorchef i Grønlandsdepartementet, var i Nordcanada i sommeren 1952, nedskrev han en del detaljerede oplysninger fra Panikpakutsuk, en mand fra Pond Inlet. Panikpakutsuk, der dengang var ca. 40 år, var temmelig berøjet i Arktisk Canada og kendt som en dygtig og pålidelig mand. På det tidspunkt var han tilknyttet en politipatrulje med station i Craigh Harbor, og ved påsketid kom der polareskimoer fra Ita. Blandt dem var Qarqutsiaq og Patdloq, og det blev opklaret, at Qarqutsiaq var slægtning til Panikpakutsuk, og det var ganske naturligt at berøre denne vandringshistorie, så øst og vest kunne supplere hinanden.

Panikpakutsuks fortælling til N. O. Christensen (her forkortet).

Ituksarssuaq boede på Southampton Island. Han drog med følge af sted til Chesterfield, hvorfra de fortsatte via Repulse Bay til Iglulik. Her døde Ituksarssuaq. Hans søn Qumangâpik fik ledelsen og førte gruppen videre til Arctic Bay. Der delte gruppen sig i to hold, idet Akitsiq, en bror til Qumangâpik, flyttede med sin familie til Pond Inlet, hvor hans efterkommere (bl. a. Panikpakutsuk) stadig væk hævder at være „anderledes“ end de andre folk i Pond Inlet. Om foråret tog Akitseq på besøg til Arctic Bay, men husene var mennesketomme, og da de senere ikke hørte mere til slægtningene, troede de, at de var sultet ihjel.

I den videre fortælling brugte Panikpakutsuk sine polareskimoiske slægtninge som kilder.

Da Qumangâpik og hans følge forlod Arctic Bay, kørte de først vestpå til Bellot Strait, hvorfra de fulgte østkysten af Somerset Island, og fra nordkysten krydsede de Barrow Strait til Cornwallis Island. Så drejede de mod øst og fulgte nordkysten af Lancaster Sound og opholdt sig i lang tid („i flere generationer“) ved Dundas Harbor. Derfra kørte de tværs over Devon Island til Craigh Harbor, og videre

langs Glacier Strait til Makinson Inlet, hvorfra de kørte vestpå til Baumann Fjord. Der levede de længe og led hungersnød.

Mens de opholdt sig i Baumann Fjord, tog to af mændene til kysterne ved Smith Sund. Her traf de en grønlander, der fortalte dem, at han boede i det nordlige Vestgrønland. De to mænd vendte tilbage til Baumann Fjord, idet de efterlod deres slæde, og de overlevende fra hungersnøden vandrede nu mod Thule, og da de nåede frem til polareskimoerne, bosatte de sig hos dem.

Panikpakutsuk tilføjede, at Akitseqs efterkommere adskilte sig fra deres bopladsfæller ved at bruge to lag telte med tørret mos imellem lagene, foruden ved at bygge mure oven på gamle hustømter og tække dem ved at spile skind over murværket. De holdt det udspilede skindtag oppe ved træstolper, ikke ved spærkonstruktion. Bopladsfællerne byggede snehytter i stedet.

Derom kan man kun sige, at det ser ud til, at der inden for indvandrergruppen, der startede fra Arctic Bay, måtte have været en eller flere familier, der stammede længere sydfra.

Vi lader spørgsmålet ligge og vender tilbage til vandringsstiden. Da Qillaqs (= Qillarhuaq = Store Qillaq) søn og familie havde bosat sig hos polareskimoerne, kom der nogle år efter, ialtfald inden Merqusâq og hans gruppe nåede Thuleegnen anden gang, en ekspedition, der hørte om indvandrere, og fik talt med Ivaloq, Qillaqs svigerdatter.

Hun fortalte da, at de nogle år forinden var kommet fra Amerikasiden („5–6 år tidligere“). Hendes familie var den eneste, der var tilbage af indvandrerne. De havde sejlet over Smith Sund i umiakker.

Denne historie, der blev fortalt i 1872–73, indeholder vist et par misforståelser, selv om ekspeditionens tolk, Hans Hendrik, der hjalp kaptajn Buddington i denne samtale, skulle være god nok. Men Ivalo havde ikke i syv år gået i skole og der blevet trænet til at plukke et hvilket som helst tal af talrækken, og man har set hos folk uden skolegang, at tal, der er større end tre skulle knyttes til *en række* af konkrete ting, hvis man skulle finde frem til et bestemt tal. Abstrakte tal fås ikke uden årelang træning. Derfor er det højst tvivlsomt, at Ivalo egenhændigt var kommet med så præcis en oplysning som 5–6 år. Desuden kan vi så godt som sikkert regne med, at Ivalo ikke kendte navnet Smith Sund. Hun havde snarere sagt, at de kom over det *store sund* med umiakkerne. Der var bare sådanne tre „store sunde“. Efter Merqusâqs oplysning *kørte* de i slæder over Smith Sund så tidligt, at de på land ved Ita kunne bygge snehytter. Derfor har vi her snarere den umiaksejlds, som også Panikpakutsuk omtalte, en rotur fra Somerset Island til Cornwallis Island.

Men andre samtidige omtaler denne rotur. I 1865 stod der i „Atuagagdliutit“ en morsom beretning med titlen „Akiliniarnermik oqalugpalârutit“ (Beretninger fra

*Sagnfortælleren, Qulitalik Alraq, en søstersøn til Aua,
den fra 5. Thuleekspedition velkendte åndemaner.*

Foto: J. Meldgaard.

en rejse til den anden side af havet), skrevet af Adam Bek fra Holsteinsborg. Adam Bek var i årene 1861–63 tilknyttet hvalfangststationen i Cumberland Sound i det sydlige Baffin Island. Der har han truffet en række mennesker, bl. a. nordbaffinlænderen Kôrsuk, der var kommet som en flygtning og havde fortalt Adam Bek sin historie om vandreren Orqe:

Ved Kôrsuks gamle boplads var Orqe den førende fanger. Men hans datter døde, og for at glemme sin sorg begyndte Orqe at vandre om. Hans folk fulgte ham. Under en af disse vandringer stødte de på et telt, der var fyldt med tønder. Orqes folk begyndte at åbne tønderne og tage forskellige ting fra teltet. Orqe prøvede at formane dem, idet teltet måtte tilhøre nogen, der med magt kunne kræve ejendomsret over tingene. Men ingen havde tid til at høre efter. Bagefter foretrak Orqe at flygte frem for at møde ejerne af teltet.

Han flygtede, og hans folk fulgte ham igen. De vandrede både vinter og sommer, før de kom til en kyst med åbent vand. Der var masser af drivtømmer på stranden. De byggede en kæmpemæssig umiak, og med den sejlede de over til den anden bred af sundet, som de nåede den fjerde dag. Under sejlturen var der ingen af dem, der turde forrette nogen form for nødtørft, idet de derved kunne „forværme“ ånderne ved den farlige passage. Senere vendte Orqe tilbage til Baffin Island.

De tre kilder, Panikpakutsuks beretning, Ivaloqs forklaringer og Kôrsuks fortælling prøver alle at fortælle os, at indvandrerne ikke var taget nord på med det samme, men var taget vestpå om vinteren og kommet til norkysten af sundet om sommeren, da de kunne sejle. Nordkysten af Baffin Island, d. v. s. også Arctic Bay, ligger op ad Lancaster Sound, der med sin forlængelse, Barrow Strait, er en bred og lige forbindelse mellem Baffinsbugt og Ishavet. Strømmen er stærk og kan lave åbninger i isen selv om vinteren. Det må være grunden til den lange omvej, så lang, at den anden overvintring synes at have fundet sted i Dundas Harbor, på nordkysten af Lancaster Sound tværs over for Arctic Bay. Derved stiller vi os et spørgsmål, som vi ingen svar har på: Hvorfor ville Orqe hjem for at smage hvalkød? Det var det samme farvand. De fangede hvalrosser og narhvaler, og de plejede at fange større hvaler med de samme redskaber. De havde vist, at de kunne bygge umiak. Hvorfor kunne han så ikke lige så godt fange hvaler fra Dundas Harbor? Men det lader til, at Orqe virkelig vendte tilbage. Kôrsuk fortalte det nede i Cumberland Sound til Adam Bek, hvilket vil sige, at Orqe måtte være kommet tilbage senest i 1861. En ældre mand fra Iglulik, Odaq, fortalte mig, at han havde hørt, at Orqe og Arnarssuaq døde på Baffin Island.

Jeg medtog en masse stednavne i Panikpakutsuks beretning, fordi det kan støtte min antagelse af, at han ikke havde mine stednavne mellem Arctic Bay og Dundas Harbor fra sine thulefrænder, men fra Orqes beretning. Der er grund til at antage, at det var i Dundas Harbor, at gruppen delte sig på grund af uenighed, fordi enkelthederne hidtil stemte med andres oplysninger, men efter Dundas Harbor kommer der forkerte oplysninger i Panikpakutsuks beretning, og disse oplysninger bliver mere og mere forandrede, jo nærmere vi kom Thule. Den eneste udredning, vi kan

få ud af de skæve forklaringer, er, at det må dreje sig om sammenblanding af to kilder. Merqusâq antydede, at de så vidt muligt fulgte kysten, mens Panikpakutsuk oplyste, at de drog tværs over land fra Dundas Harbor imod Craigh Harbor. Hvis nogen havde gjort det, var det i alt fald ikke Qillaqs gruppe. Den havde fulgt kysten på nordsiden af Lancaster Sound og drejede først mod nord, da man nåede østkysten af Devon Island, og her traf den i juli 1858 McClintocks undsætningsekspedition, som tolken, Carl Petersen, allerede i 1860 berettede om i sin bog om „Den sidste Franklinekspedition“.

Da ekspeditionsskibet „Fox“ nærmede sig Devon Island fra nordøst i juli 1858, så man på isen nogle mennesker. Det viste sig, at det var 12 eskimoer, som fortalte, at et par af dem var ved slæderne for at bringe nogle narhvalstænder frem, fordi de ønskede at handle. Skibets kaptajn var dog mere interesseret i at høre nyt om Franklin og spurgte desuden om forskellige geografiske forhold. De kendte intet til Franklins skæbne, og deres kendskab til egnene nord for dem var meget vagt. De fortalte, at de var baffinlændere, og at de nu havde vandret i to år. Lederen var en gammel mand ved navn Kret'lak, som ejendommeligt nok var næsten skaldet. Han kendte grønlænderen Tûtingâq, som stammede fra Upernivik distrikt, og som i 1853 eller 54 sejlede med kaptajn Inglefield på „Phoenix“, og da havde Kret'lak mødt ham og spurgte nu til hans befindende.

Imidlertid havde kaptajn McClintock nu til dels fået de svar, han ønskede, og trods Kret'laks opfordring til at vente på slæderne og få en handel ud af det foretrak kaptajnen at sejle videre. Eskimoerne fulgte et stykke vej efter skibet. Men de standsede, da de ikke kunne holde trit.

Ved hjælp af Carl Petersens oplysninger, hvori dette møde var dateret til 18. juli 1858, kan vi nu tidsfæste udvandringens start til 1856 tidligt på året. Selv om ingen af de eskimoiske fortællere nævner dette møde, er der alligevel ingen tvivl om, at vi her havde Qillaqs lille folkevandringsgruppe, efter at Orqe og hans tilhængere var vendt om. Efter Merqusâqs beretning delte vandrerne sig i to partier efter to års vandring, og når vi forudsætter, at Orqu også brugte to år til hjemturen, ville han være hjemme igen i 1860, og Kôrsuks flugt til den sydlige del af Baffin Island kunne ske ret kort tid efter Orques hjemkomst. Da havde Kôrsuk aktuelt nyt at fortælle Adam Bek, inden denne kunne rejse hjem til Holsteinsborg.

Desuden ligger udrejsen passende tid efter 1852, årstallet for Inglefields ekspedition med „Isabella“. Her må vi regne med, at Carl Petersen har husket både årstallet og skibets navn forkert. Således kan vi med ret stor sikkerhed placere afrejsen til 1856. Hvad ankomsten til Grønland angår, er der straks usikkerhed. I følge Merqusâqs 3 år, skulle de være kommet til Grønland i foråret 1859. Ifølge Ivaloqs udsagn i 1872, skulle de være ankommet 1866–67. Nogle havde regnet sig tilbage til

Ptugssârssuat, Foto: E. Holtved.
der som lille deltog i vandringen.

1864. Vi kan regne med, at 1859 er for tidligt og 1866 for sent. I 1861 blev det nævnt, at polareskimoerne hverken havde bue eller pil. Hvis det er rigtigt, at der gik 13 år mellem den første ankomst til Grønland og den sidste efter hjemrejseforsøget, er det værd at bemærke, at Quman-gâpiks gruppe i foråret 1872 ikke var kommet tilbage endnu. Men vi forstår, at Merqusâq først blev gift efter denne sidste ankomst. I 1898 døde Merqusâqs søn med familie, bl. a. Merqusâqs barnebarn, så vi skal nok tidsfæste den første ankomst ca. 33 år før 1898, det bliver senest 1865.

Qillaq synes at have været den eneste, der kendte vestgrønlandernes påklædning! Derfor er det ikke sikkert, at skibet havde vist sig i Arctic Bay. I den næste, noget kortfattede beretning, fortalt af iglulikeskimoen Qulítalik, nævnes det, at Qillaq alene havde været på flugt nordpå, og at den egentlige emigration fandt sted

“senere“. Qulítalik var i 1957, da han fortalte sin historie, 65–70 år gammel. Han opgav som kilde sin mormor, der var mor til den berømte Aua; mormoderen var meget gammel, da Qulítalik var dreng, og hun havde set nogle af de begivenheder, som hun fortalte om. Qulítalik var den eneste eskimoiske kilde, der omtalte Qillaq uden at være i slægtskab med eller efterkommer af ham:

Der fortælles om blodhævn. To mænds uenighed blev til fjendtlighed og endte med drab. Mange år senere boede den myrdedes børn ved Pond Inlet. De var nu voksne og tog på hævntogt til Arctic Bay. To brødre, Aksârjuk og Qillaq blev overrasket og flygtede op på et isbjerg. Nogle sagde, at de to var morderne, andre sagde, at det var deres far. Det lykkedes dem at flygte fra deres fæstning. Aksârjuk mod syd til egnen ved Iglulik. Han tog sin og Qillaqs familie med sig, og Qulítaliks mormor så dem komme til egnen. Qillaq selv flygtede nordpå. Det fortælles, at han deroppe blev gift og fik børn. – Men den udvandring, hvor Merqusâq deltog, foregik senere. Man hørte siden, at de havde prøvet at vende tilbage, men da de ikke viste sig på denne side, troede folk, at de var omkommet. Det viste sig alligevel, at nogle havde reddet sig.

Den forhistorie, Qulitalik begyndte med, synes at tyde på, at Qillaq havde fået „kolde føder“. Kôrsuk nævnte, at Orqe flygtede, vist mest for sønnens skyld. Da Orqe vendte om, fotsatte hans søn sammen med Qillaq imod Grønland, og det var ellers Orqe, hvis folk (husstand) altid fulgte. På samme måde skete det, da Qillaq efter nogle års ophold hos polareskimoerne ville vende tilbage, da var det kun hans søn og dennes familie, der blev. Det kunne naturligvis skyldes uenighed mellem Qillaq og hans søn. Om sådan uenighed nævnte imidlertid ingen af vore kilder, kun det, at Qillaq efter deres ankomst ved Íta gav sin svigerdatter skylden for den totalt mislykkede fangst. I sin egenskab af åndemaner dømte han så hende til indespærring i en snehytte. Hun overlevede det kun, fordi det første møde med polareskimoerne gjorde alle så glade, at de lukkede hende ud. Men i virkeligheden ser det ikke ud til, at denne begivenhed havde sat far og søn imod hinanden. De fortællinger om Qillaq, hans sønnesøn fortalte, afslørede kun den stolthed, man nærede overfor den store åndemaner.

Når Qulitalik talte om, at man senere havde hørt, at „udvandrerne“ prøvede at vende tilbage, uden at man dog på Baffin Island så dem komme igennem, talte han ganske sikkert om Qillaqs forsøg på at vende tilbage, ikke Orqes hjemrejse, som jo syntes at være blevet gennemført. Men man hørte først om Qillaqs hjemrejseforsøg, da 5. Thuleekspedition kom til egnen.

Ved første blik skulle Orqes hjemrejse og Qillaqs hjemrejseforsøg synes uforenelig med historierne om deres flugt. Men sønnernes tilsyneladende uvilje imod hjemrejse understøtter den. Efter Kôrsuks beretning havde Orqe ikke deltaget i selve plyndringen af depotteltet, og til sidst blev han åbenbart tilfreds med, at sønnen kom i sikkerhed, så kunne han selv vende tilbage til sit kære hvalkød. Med Qillaq var det anderledes. Enten ønskede han at dø hjemme for at få en grav der, eller også ønskede han måske en voldsom død, for derved at kunne komme i dødsriget i himlen, hvor han ikke behøvede at blive pint af Isarratáitoq, „havets morfar“, som lutrede

Foto: Robert Petersen.
*Angugaitsiaq,
 en efterkommer af Akitseq.*

de syndige sjæle med en virkningsfuld kølle. Naturligvis skal der meget til, før 40 personer på en gang prøver at flygte. Det er mere sandsynligt, at det var bopladsens mest indflydelsesrige personer, der var interesseret i flugt, nemlig den største fanger og den største åndemanager, som så overtalte alle de andre til at tage med. Da deres indflydelse blev svækket ved uenighed, vendte flertallet tilbage. Det var faktisk kun Qillaqs familie og slægtninge, der fortsatte med ham, foruden Orqes søn Minik.

Personnavnenes fortælling.

De forskellige kilder angav, at de personer, der tog til Thule-egnen, havde slægtninge både ved Pond Inlet og Iglulik. Da et nyfødt barn normalt bliver opkaldt efter et andet menneske, og især efter en afdød slægtning, bliver navnene ofte i den samme slægt, og ellers i den samme gruppe. Navnet eller navnesjælen var jo en persons identitet. Der er så snæver forbindelse mellem navnet og identiteten, at det er utænkeligt, at man opfinder et nyt navn. På den måde lever navnet ofte i den samme slægt i mange generationer, og takket være denne forbindelse, kan man med ret stor sikkerhed slutte sig til familieskab og tilhørsforhold.

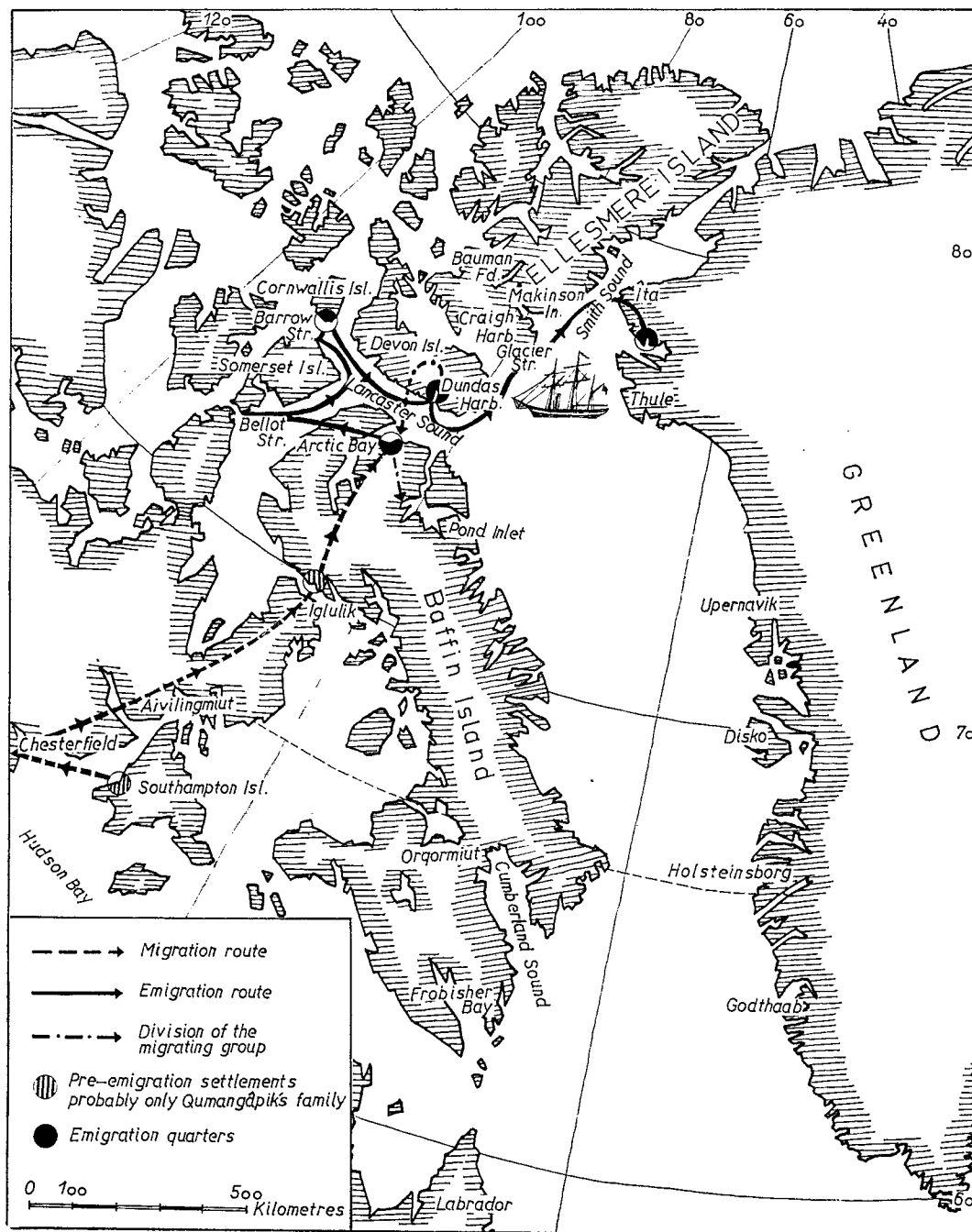
Det er held for os, at der er nævnt en masse navne i Merqusåqs beretning. Der er i alt nævnt 41 navne. Der var imidlertid en indledende navneliste på 38 navne. Der dukkede 3 navne op i selve teksten. Det er dog ikke helt sikkert, at der er tale om personer, der blev glemt i navnelisten, idet en eskimo normalt havde flere navne og ind imellem kunne skifte „navn“ eller også få et tilnavn.

Der er diverse navnelister fra forskellige dele af den østlige canadiske arktik. Selv om de ikke var helt samtidige, stammede de fleste af dem fra tiden før, disse eskimoer blev kristnet. Derfor kunne vi med rimelighed forvente at genfinde navnene fra Merqusåqs og Knud Rasmussens navneliste fra de egne, hvor kontingentet til emigrationen stammede.

Det var ikke overraskende at genfinde nogle af navnene i egnen omkring Pond Inlet, i betragtning af, at Akítseqs familie, der var en sidegren til Merqusåqs og Qumangâpiks slægt, bosatte sig i Pond Inlet, hvor slægten endnu bor i Mitsimalik i Pond Inlet.

Det er heller ikke så mærkeligt at genfinde flere navne ved Iglulik og omegnen. Forbindelsen mellem Iglulik og nordlige Baffin Island er efter forholdene livlig, og den dag i dag kan man ved Iglulik træffe folk, der har familie i den nordlige Baffin Island. Efter Qulitaliks udsagn flygtede Qillaqs bror til Iglulikeggen, og senere kom der også 30 mennesker fra Pond Inlet til en ø lidt øst for Iglulik, hvor de imidlertid sultede ihjel.

Længere sydpå genfindes navnene igen, ganske vist mere spredt, helt ned til Southampton Island. Der er også god forbindelse mellem Iglulik og Aivilik, det

Den sandsynlige vandringsrute, tegnet af Jens Rosing.

sydlige naboer. Bortset fra det skal Qumangâpiks slægt have boet nede ved Southampton Island.

Foruden navnene fra Merqusâqs fortælling, finder vi også nogle navne både ved Pond Inlet og hos polareskimoerne. Disse navne må vel stamme fra immigranternes slætninge, der ikke tog med.

Navnene fra Merqusâqs beretning blev sammenlignet med navnelister fra netslikeskimoerne og rensdyreskimoerne, men med negativt resultat. Derimod blev hele 6 navne genfundet i det sydlige Baffin Island.

Når vi har genfundet nogle af navnene på Southampton Island, er dette i sig selv ikke nok til at forbinde det med den førnævnte Itusarsuaqs rejse fra Southampton Island, idet den daværende befolkning på Southampton Island uddøde omkring århundredskiftet, og navnelisten med de nævnte paralleler stammede fra den nuværende befolkning, der egentlig var aivilikeskimoer. I den ufuldstændige navneliste fra den oprindelige befolkning, blev der ikke fundet nogle paralleler.

Derfor virker det mere påfaldende, at tilhænet på Qumangâpiks navn (Qumanga = sammentrukne og -apik = mest) synes at mangle helt hos aivilingmiut, iglulingmiut og Nordbaffinlands tununermiut, som navnesuffiks, mens den ret ofte optræder i sydlige Baffin Island og på Southampton Island, og sandsynligvis hos akudnirmiut på østkysten af Baffin Island. Når jeg har sagt, at denne navnesuffiks synes at mangle helt hos tununermiut ved Pond Inlet, så er det ikke helt rigtigt, idet vi her finder tre navne, der slutter på -apik. Det ene af dem var en slætning til emigranterne, det andet var en tilflytter fra Østbaffinland, og det tredje var der ingen oplysning om.

Odaq, en ældre mand fra Iglulik var slætning til den berømte Odâq fra Thule. Da jeg nævnte navnene fra immigratinossagaen, kunne han genkende de fleste af navnene. Om vi talte om de helt samme personer, gør mindre i den forbindelse. I visse tilfælde var det med sikkerhed personerne fra disse folkevandrere, han omtalte. Således mente han at have hørt, at Orqe og Arnarssuaq døde i Pond Inlet området, men han kunne ikke oplyse noget nærmere om, hvor de andre døde.

Endnu i dag kan man huske navne i slægten 4-5 generationer tilbage. Nogle af disse oplysninger er tilsyneladende uenige, men behøver ikke at være det. Således oplyste Panikpakutsuk, at Qumangâpik var søn af Itusarsuaq, mens Merqusâq oplyste, at han var bror til Qumangâpik, men at hans far var Piuaitsog og mor Avôrtungiaq. Panikpakutsuk oplyste, at Qumangâpiks far døde på vej nordpå, da de kom til Iglulik. Derfor er det ikke usandsynligt, at Qumangâpiks mor blev gift igen, og at Merqusâq blev født i dette ægteskab. En ting, der taler for det, er, at der er stor aldersforskel mellem de to brødre. Qumangâpik var allerede gift og havde to børn, da de startede, mens Merqusâq var en lille dreng.

Indførelse af nogle kulturelementer fra Canada.

Da Qillaqs gruppe kom til polareskimoerne, viste det sig, at disse manglede kajak, bue og pil, laksespyd til laksørred og nedsænket indgang til snehytten. Polareskimoerne kendte godt nok ordene „kajak“, „bue og pil“ o. s. v. og de havde beretning om, at man i gamle dage havde bygget kajaker, men at man holdt op med at lave kajaker, da en farsot tog alle ældre mennesker. De unge, der var tilbage, havde ikke lært den kunst at lave kajaker, og efter den tid havde polareskimoerne ingen kajaker. Sådan fortaltes det, men det var sandsynligvis ikke nok som begrundelse. Vi må nemlig regne med, at dersom kajakken dengang havde været et nødvendigt fartøj, ville de unge have skabt den igen. Derfor er det højst sandsynligt, at kajakken havde mistet en stor del af sin betydning. Vi har jo imod vore dage set, hvordan kajakken forsvandt hos aivilik- og iglulikeskimoerne, hvor kajaksæsonen også er ret kort, mens den endnu bruges hos nordlige og sydlige baffinlændere.

Selv om det isfrie land hos polareskimoerne kun var ret lille, var der mange rensdyr i området, da immigranterne kom. Det berettes, at polareskimoerne endda „ikke troede, at man kunne spise renkød“. Imod denne udtalelse taler Manigsoqs beretning, dels om, hvordan bue og pil var blevet til legetøj, dels om bueskytten Kunuk og hans udholdenhed i renjagt. Det, Merqusâq nævnte, at de havde ført bue og pil med sig, falder i tråd med, hvad vi kan få ud af de to amerikanske ekspeditioner. Hayes omtalte, at polareskimoerne ikke drev renjagt, mens vi fra Halls ekspedition hørte, at nu havde polareskimoerne bue og pil og drev renjagt.

De omtalte redskaber er med andre ord egentlig canadiske typer. Det er ikke altid, de virker rent nordbaffinlandske. De familier, der kunne give mere varig indflydelse var Qumangâpik/Merqusâqs familie og Iasukusuks familie (Itsukusuk var søn af Qillaq). Vi har jo en kilde, der omtalte, at Qumangâpik var med på turen fra Southampton Island.

„Lederne“ i vandringshistorierne.

Flere personer er nævnt som ledere for de vandrende. Vi må dog se bort fra Ítuk-sarssuaq, fordi han døde, inden den egentlige historie begyndte. Dermed falder også den første del af Qumangâpiks ledelse uden for selve emigrationshistorien, idet han kun førte sin familie fra Iglulik til startstedet ved Arctic Bay.

I følge Merqusâq var Qillaq leder for vandrergruppen hele vejen fra Arctic Bay til polareskimoerne. Undervejs delte gruppen sig i to partier, Qillaq var stadig væk leder for det ene parti, mens Orqe blev leder for det parti, der vendte om.

Qillaq sad godt som leder. Selv da de boede hos polareskimoerne, lod det til, at han var leder for sine vandrefæller. Det tyder på, at hele denne gruppe var nært knyttet sammen af familie- eller svogerskabsbånd. Det skete nemlig, da Qillaq ønskede at

vende tilbage til sit gamle „land“, at hele gruppen tog med ham, undtagen hans søns familie, med den begrundelse, at der var et sygt barn i familien.

Under dette tilbagetogsforsøg var Qillaq leder i begyndelsen. Men han døde, åbenbart ikke længe efter starten. Hvem der tog ledelsen herefter, har vi ingen oplysninger om, men det var sandsynligvis Piuaitsoq, Merqusâqs far. Men i den anden vinter var der hungersnød i lejren, og de ældre døde af underernæring og af kulde. Derfra tog så Qumangâpik med sin familie og med sin bror Merqusâq. Det var denne vanskelige travetur, Qumangâpik var leder for, da de til fods måtte trave i fem år, før de nåede tilbage til polareskimoerne.

På en måde var det måske ikke så mærkværdigt, at Qumangâpik i Panikpakutsuks version har fået så fremtrædende plads. Dels var det Qumangâpiks efterkommere, der fortalte nye ting til Panikpakutsuk, dels måtte Panikpakutsuk, der uden tvivl kendte en del af historien, revidere gamle kilder og muligvis afpasse de nye motiver efter de gamle. Det ville være naturligt, at Qumangâpik, der førte sin familie det sidste stykke fra Igdlulik til Arctic Bay, og som så viste sig at have ledet folkevandrings sagaens afsluttende fase, også skulle optræde som leder i den mellemliggende periode.

Det virker mere påfaldende, at Qillaq ikke synes at have nævnt Orqe og hans parti over for McClintock. Lige så mærkeligt som Orqe i Kôrsuks fortælling optræder som leder helt fra starten af. Det kan måske skyldes, at Kôrsuk havde sin historie fra Orqe selv eller fra en af hans følge.

Vandringen og de andre eskimoiske vandringer.

Knud Rasmussen omtalte, hvordan polareskimoerne kom over til Ellesmere Island på jagt, og kom ind imellem helt ned til egnen ved Jones Sound. Den tysk-amerikanske antropolog Franz Boas omtalte, at nordbaffinlænderne i gode vintre krydsede Lancaster Sound og overvintrede på Devon Island, hvorfra de kørte nordpå og havde forbindelse med „beboerne på Umingman Nuna“ (Ellesmere Island). Selv om begge oplysningerne er senere end den omtalte vandring, er der alligevel ingen tvivl om, at der fra begge sider i lang tid havde været kendskab til, at der var beboelse på den anden side af det ubeboede område. De canadiske eskimoers langture nordpå blev gjort af 2-3 personer på jagttur. Derfor må vi regne med, at vandrerne fra Arctic Bay virkelig var på vej til polareskimoerne eller snarere vestgrønlanderne, når de var draget af sted i så stort et antal som 40 personer. Mærkeligt nok syntes der have været virkelig usikkerhed om ruten. De drog først vestpå, eller snarere mod sydvest til egnene ved den magnetiske nordpol, og derfra fulgte de kystlinien så vidt muligt. Imidlertid kan den vestgående start skyldes, at man prøvede at

undgå den østlige del af Lancaster Sound, hvor overfarten synes at have været farligere.

Øerne nord for Baffin Island har i gamle dage været beboet. Der er fund fra disse egne, der røber mere end, hvad en almindelig vandring synes at kunne give. Knud Rasmussen fortalte fra sin tur til Ellesmere Island, at de fandt et kastetræ, et redskab, som hverken polareskimoerne eller centraleskimoerne brugte. Det er ikke utænkeligt, at eskimoerne, der vandrede fra Alaska mod øst, allerede ved kobberskimoernes land havde delt sig, så de, der fortsatte langs fastlandet, hovedsagelig kom til centraleskimoernes område og til Labrador, mens en anden gruppe fordelte sig over de store øer og til sidst kom til Grønland.

Den østgående bevægelse er der jo vidnesbyrd nok om. En eventuel modstrøm er usandsynlig, men det lader alligevel til, at enkelte oplysninger var sivet fra Grønland vestefter. Således er ordet „qavdlunâq“, der må stamme fra nordbotiden, nået frem til centraleskimoerne, som har lige så meget besvær med at definere ordet, som grønlænderne har det. Med dette kendskab måtte centraleskimoerne næsten også have hørt om selve Grønland.

Hvor mange af disse folk, der egentlig havde tænkt sig at blive i Grønland, er der ingen der ved. Men at de oprindelig baffinlændere havde tanke om tilbagerejse står fast. Hvad enten de kun havde tænkt på at besøge stammefrænder, eller de af omstændighederne var tvunget til „midlertidig“ at søge andre græsgange, så havde Grønland beholdt dem, og de, der prøvede at rejse tilbage, nåede ikke frem. Hvor mange af de tidligere tiders indvandrere ville ikke sige som gamle Merqusâq: „Jeg rejste så langt bort, at jeg aldrig nåede hjem igen. Det skal du ikke gøre, for det er ikke godt at længes hjem, når man bliver gammel.“